

Nr 221.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anvisande å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 av medel för utrustning för central torpedverkstad m. m.; given Stockholms slott den 25 april 1941.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt under punkterna 1:o)—15:o).

GUSTAF.

Per Edvin Sköld.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:ts Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 april 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Sköld, följande ärenden angående medelsanvisning för försvarsväsendets räkning å tilläggsstat II till riksstaten för innevarande budgetår, med förmålan tillika, att ärendena under punkterna 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9 och 10 vore av den natur, att närmare redogörelse för deras innebörd än som av det följande framginge icke borde ske till statsrådsprotokollet samt att ytterligare upplysningar i dessa ärenden borde få lämnas

Bihang till riksdagens protokoll 1941. 1 saml. Nr 221.

genom de handlingar, som komme att överlämnas till riksdagens vederbörande utskott. Ärendena borde upptagas under de särskilda rubriker i riksstaten för innevarande budgetår, till vilka de enligt sin natur vore att hänföra.

Fjärde huvudtiteln.

D. Sjöförsvaret.

Flytande materiel, befästningar m. m.

[1.] 39. **Utrustning för central torpedverkstad, reservationsanslag.** I gemensam skrivelse den 23 april 1941 hava marinförvaltningen och försvarsväsendets verkstadsnämnd gjort framställning om anvisande av ytterligare medel för den centrala torpedverkstadens färdigställande. Det är min avsikt att i det följande föreslå, att såsom kapitalinvestering i försvarsväsendets fastighetsfond äskas medel å tilläggsstat för innevarande budgetår för bestridande av vissa i framställningen angivna ökade kostnader för verkstadens uppförande. I anslutning därtill kommer att lämnas en närmare redogörelse för framställningens innebörd. Framställningen omfattar emellertid också begäran om anvisande av sammanlagt 175,000 kronor för komplettering av för verkstaden avsedd båtmateriel och övrig utrustning. Jämväl i denna del har jag funnit mig böra biträda framställningen. Det härför erforderliga anslagsbeloppet torde böra anvisas å driftbudgeten och uppföras under samma anslagsrubrik som det å riksstaten uppförda anslaget till utrustning för central torpedverkstad.

Under återopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Utrustning för central torpedverkstad* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 175,000.

KAPITALINVESTERINGAR.

Försvarsväsendets fastighetsfond.

Arméförvaltningens delfond.

[2.] 5 e. **Förrådsbyggnader för luftvärnsmateriel, reservationsanslag.** I skrivelse den 23 november 1940 har arméförvaltningens fortifikationsstyrelse gjort framställning om anvisande av medel för uppförande av vissa i en skrivelsen bilagd tablå närmare angivna förrådsbyggnader för luftvärnsmateriel. Framställningen har tillstyrkts av chefen för armén.

1940 års militära byggnadsutredning, som i ärendet inhämtat yttranden från ett flertal av frågan berörda myndigheter ävensom från olika leveran-

törer av luftvärnsmateriel, har i avgivet utlåtande den 28 februari 1941 framlagt ett av utredningen utarbetat förslag till förevarande byggnadsfrågas lösande. Förslaget skiljer sig i åtskilliga hänseenden från det till grund för fortifikationsstyrelsens kostnadsberäkningar liggande byggnadsprogrammet. Sålunda har till en början, efter överläggningar med försvarsstabens luftförsvarsavdelning, omfattningen och fördelningen å olika orter av förrådslokalerna givits en delvis annan utformning. Vidare ha förrådslokalerna föreslagits skola i kostnadsbesparande syfte erhålla ett enklare utförande än ursprungligen förutsatts, därvid särskilt beaktats möjligheterna att uppföra en del förråd såsom kallförråd. Kostnaderna för det av byggnadsutredningen framlagda förslaget hava av utredningen beräknats till 6,960,000 kronor, därav 60,000 för inredningsarbeten i redan befintliga förrådslokaler. Byggnadsutredningen, som föreslagit, att byggnadsarbetena skola handhavas under fortifikationsstyrelsens centrala ledning, har emellertid ifrågasatt, hurvida icke styrelsen borde i besparingssyfte verkställa ytterligare underhandlingar med kommunala myndigheter eller enskilda, som äga tillgång till större förrådslokaler, rörande upplåtande av för luftvärnsmaterielens förvaring lämpliga lokaler.

Med uppförandet av erforderligt antal förrådsbyggnader för förvaring av den ömtåliga och dyrbara luftvärnsmaterielen torde icke längre böra anstå. Det av 1940 års militära byggnadsutredning framlagda förslaget synes därvid i allt väsentligt kunna läggas till grund för byggnadsfrågans lösning. Jag finner mig därför böra tillstyrka, att för förrådslokalernas anordnande anvisas det av byggnadsutredningen beräknade beloppet, 6,960,000 kronor. Jag förutsätter emellertid, att vid anslaget disponerande skola beaktas de möjligheter till besparingar, som kunna ernås bland annat genom träffande av överenskommelser med kommunala myndigheter eller enskilda rörande upplåtande av för förvaring av luftvärnsmateriel lämpliga lokaler.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Förrådsbyggnader för luftvärnsmateriel å tilläggsstat II* till riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 6,960,000.

[3.] **8 d. Modernisering av verkstäderna vid Bodens tygstation, reservationsanslag.** I särskild skrivelse den 23 april 1941 har försvarsväsendets verkstadsnämnd anmält, att nämnden av närmare angivna orsaker verkställt en utredning av frågan om tillbyggnad och modernisering av tygverkstäderna vid Bodens tygstation. I samråd med överbefälhavaren över rikets försvarskrafter, chefen för Övre Norrlands trupper och arméförvaltningens tygdepartement hade nämnden i anslutning därtill uppgjort ett förslag till sådan nybyggnad och modernisering, omfattande dels en modernisering av de nuvarande tygverkstäderna i syfte att ernå förbättrat brandskydd, rationellare planering av förråds- och kontorslokaler samt förbättrade sanitära anordningar för verkstadspersonalen,

dels en komplettering av viss reservtygverkstad och *dels* uppförande av vissa nya verkstäder. Verkstadsnämnden hemställde nu, att erforderliga anslagsmedel måtte ställas till förfogande för företagets genomförande.

För min del är jag icke beredd att för närvarande fatta ståndpunkt till det av verkstadsnämnden framlagda om- och nybyggnadsprogrammet i hela dess vidd. Jag anser det sålunda böra i varje fall för närvarande anstå med uppförandet av de föreslagna nya verkstäderna. Däremot är jag beredd att redan nu tillstyrka anvisande av erforderliga medel för den föreslagna moderniseringen av de nuvarande verkstäderna ävensom för kompletterandet av reservtygverkstaden. För de sagda ändamålen torde ett belopp av sammanlagt 200,000 kronor vara tillfyllest.

I enlighet med det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Modernisering av verkstäderna vid Bodens tygstation* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 200,000.

[4. 12 a. **Ordnande av avloppsförhållandena vid Kronobergs regemente, reservationsanslag.** I skrivelse den 1 april 1941 har arméförvaltningens fortifikationsstyrelse hemställt om anvisande av medel till ordnande av avloppsförhållandena vid Kronobergs regemente. Fortifikationsstyrelsen har därvid anført i huvudsak följande:

Från regementets etablissement leddes avloppsvattnet genom en särskild anordnad reningsanläggning ut i ett öppet dike, som löpte över regementets övningsfält. Genom detta dike hade hittills jämväl bortletts avloppsvatten från en del av Växjö stad. Då den stank, som särskilt under vissa tider av året spritt sig från det förorenade vattnet i diket, vållat obehag vid regementets övningar hade staden förmåtts att anlägga en särskild avloppsledning för bortledande av det avloppsvatten från staden, som tidigare utsläppts i diket. Denna ledning torde inom kort vara färdig att tagas i bruk. Emellertid hade bakteriologisk och kemisk undersökning av avloppsvattnet från regementet visat, att även detta vore i hög grad förorenat och att alltså reningsanläggningen icke fungerade tillfredsställande. De sanitära olägenheterna av avloppsdiket kunde därför beräknas kvarstå även sedan stadens avloppsledning tagits i bruk. Olägenheterna, som jämväl påtalats av hälsovårdsnämnden i Växjö, kunde avhjälpas antingen genom iordningställande av regementets reningsanläggning eller genom att regementets avloppsledning anslötes till stadens avloppsnät. I båda fallen krävdes därutöver anläggande av ett separat ledningssystem för avledande av dagvatten och grundvatten. Verkställd utredning hade givit vid handen, att komplettering och ombyggnad av regementets reningsverk m. m. skulle, inklusive en viss marginal för oförutsedda utgifter, draga en kostnad av cirka 85,000 kronor. Fortifikationsstyrelsen hade låtit inleda förhandlingar med representanter för Växjö stad för utronande av stadens villkor för en anslutning av regementets avloppsledning till stadens avloppsnät. Om kronan skulle delta i anläggningskostnaden för en blivande gemensam ledning i proportion till den kvantitet spillvatten, som från regementet skulle avbördas genom ledningen, skulle detta alternativ till avloppsfrågans lösning ställa sig ekono-

miskt väsentligt mindre förmånligt för kronan än det nyssnämnda. Emellertid funnes anledning antaga, att staden skulle vara villig medgiva anslutning till stadens ledningsnät mot en så avvägd engångsersättning, att detta alternativ icke för kronan skulle ställa sig dyrare än det andra. Enligt fortifikationsstyrelsens mening vore det oundgängligen nödvändigt, att regementets avloppsfråga snarast löstes så att effektiva åtgärder kunde vara vidtagna före rötmanadens inträde. Vilket alternativ som efter avslutande av förhandlingarna med Växjö stad än kunde finnas vara förmånligast, syntes kostnaderna kunna begränsas till 85,000 kronor.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställde fortifikationsstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte av riksdagen äska ett anslag av 85,000 kronor för ifrågavarande ändamål.

Av det anförda torde framgå, att det nuvarande avloppssystemet vid Kronobergs regemente är förenat med så betydande sanitära olägenheter, att åtgärder böra vidtagas för deras snara undanröjande. Fortifikationsstyrelsen har angivit två utvägar till avloppsförhållandenas ordnande, nämligen iordningställande av reningsanläggningen vid regementet eller anslutning av regementets avloppsledning till Växjö stads avloppsnät. Vilketdera alternativet som än kommer att efter ytterligare utredning väljas, torde kostnaderna icke kunna nedbringas under det av fortifikationsstyrelsen beräknade beloppet, 85,000 kronor. Då det synes vara angeläget att åtgärder för ordnandet av avloppet från regementet omedelbart vidtagas, finner jag mig böra tillstyrka, att för ändamålet erforderliga medel äskas hos riksdagen å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Ordnande av avloppsförhållandena vid Kronobergs regemente* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 85.000.

Marinförvaltningens delfond.

[5.] 25. **Byggnader för central torpedverkstad, reservationsanslag.** Sedan 1940 års lagtima riksdag i skrivelse den 6 mars 1940, nr 68, meddelat sina beslut i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen nr 2 (bilaga 14. punkten 4) och i statsverkspropositionen (kapitalbudgeten, bilaga 3, punkten 23) gjorda framställningar om anslag till central torpedverkstad, förordnade Kungl. Maj:t i brev den 8 mars 1940, att en ny central torpedverkstad skulle komma till utförande. Härjämte uppdrog Kungl. Maj:t åt marinförvaltningen att — i samråd med chefen för försvarsstaben — med anlitande av de av riksdagen för ändamålet anvisade reservationsanslagen om tillhoppa 4,780,000 kronor omedelbart gå i författning om den nya torpedverkstadens uppförande och i sådant avseende på grundval av ett av ämbetsverket i skrivelse den 14 oktober 1939 framlagt förslag uppgöra och till Kungl. Maj:t inkomma med definitiv situationsplan och erforderliga huvudritningar för fastställelse.

Med skrivelse den 20 april 1940 framlade marinförvaltningen därefter förslag till situationsplan samt huvudritningar till en del av torpedverkstadens byggnader. Samtidigt härmed anmälde marinförvaltningen, att klimatiska förhållanden lagt hinder i vägen för erforderliga grundundersökningar, varför planen icke kunnat göras definitiv. Marinförvaltningen hemställde jämväl att sedan grundundersökningarna fullföljts få inkomma med förslag till huvudritningar rörande vissa andra anläggningar för torpedverkstadens. Genom beslut den 26 april 1940 fastställde Kungl. Maj:t situationsplanen och de ingivna huvudritningarna att i huvudsak lända till efterrättelse.

Sedermera uppdrog Kungl. Maj:t genom beslut den 21 juni 1940 åt försvarsväsendets verkstadsnämnd att i fortsättningen handhava uppförandet av torpedverkstadens, därvid verkstadsnämnden skulle äga att hos marinförvaltningen i mån av behov rekvirera erforderliga, för ändamålet anvisade medel.

Utöver ovan angivna belopp 4,780,000 kronor, som avsågs till markförvärv och iordningställande av verkstadsanläggning m. m., har 1940 års lagtima riksdag (skrivelse nr 4, punkten 93) anvisat ett reservationsanslag av 1,180,000 kronor till utrustning för den nya torpedverkstadens.

I gemensam skrivelse den 23 april 1941 hava marinförvaltningen och försvarsväsendets verkstadsnämnd anmält behov av ytterligare anslagsmedel för torpedverkstadens del. Därvid har till en början framhållits, att under arbetet med anläggningens utformning och utförande förändringar i de ursprungligen uppgjorda planerna visat sig ändamålsenliga och erforderliga. Sålunda syntes starka skäl tala för att en av de planerade verkstadsbyggnaderna, som kostnadsberäknats till 900,000 kronor, icke borde komma till utförande. Å andra sidan hade en närmare undersökning visat, att beskaffenhets hos grund- och bottenförhållandena icke motsvarade de antaganden, från vilka man tidigare utgått, varför vissa anläggningar måste utföras med väsentligt dyrbarare konstruktioner än som förut beräknats. Kostnaderna för dessa anläggningars utförande hade därigenom ökats med sammanlagt 725,000 kronor. Den fortlöpande prisstegringen på materiel och arbete hade jämväl medfört ökade kostnader för torpedverkstadens utförande. Denna kostnadsökning kunde beräknas till 750,000 kronor, vilket i förhållande till den ursprungligen beräknade summan, exklusive kostnaderna för markförvärv och för den verkstadsbyggnad, som ansetts icke böra komma till utförande, innebure en ökning med omkring 15 procent. Även för markförvärv komme att åtgå större belopp än som ursprungligen beräknats. Den erforderliga marken hade nämligen icke kunnat förvärvas på så fördelaktiga villkor som vid de förberedande förhandlingarna ställts i utsikt. De merkostnader, som härigenom uppstått belöpte sig till 100,000 kronor. Vidare hade under arbetet med anläggningens utförande visat sig nödvändigt att utföra en båthamn och vissa anläggningar för upptagning av båtar och flottar. Kostnaden här för uppginge till 350,000 kronor. Förändringar som måst vidtagas i viss anläggnings utförande hade dessutom nödvändiggjort anskaffning av ytter-

ligare båtmateriel, varjämte en del av verkstadsutrustningen ansetts böra utökas. De sammanlagda kostnaderna härför uppginge till 175,000 kronor. Därest den tidigare omförmälda verkstadsbyggnaden icke komme till utförande, skulle alltså för anläggningens färdigställande — utöver tidigare anvisade medel, 5,960,000 kronor — erfordras ett belopp av $(725,000 + 750,000 + 100,000 + 350,000 + 175,000 - 900,000 =)$ 1,200,000 kronor. — Marinförvaltningens och verkstadsnämndens skrivelse utmynnar i en hemställan om fastställelse av de angivna förändringarna i den ursprungliga planen för torpedverkstaden samt om anvisande av ett ytterligare belopp av 1,200,000 kronor för torpedverkstadens färdigställande.

Sedan under hand infordrats närmare uppgifter i fråga om den anmälda kostnadsökningen för markförvärvet, har chefen för marinförvaltningen i en den 25 april 1941 dagtecknad promemoria framhållit huvudsakligen följande. Förvärvet av erforderlig mark, inberäknat därmed förenade kostnader, hade ursprungligen beräknats betinga ett pris av omkring 150,000 kronor. Meningen hade varit, att, sedan vederbörande kommun från enskild ägare förvärvat den egendom, i vilken det för torpedverkstaden avsedda området inginge, kronan av kommunen skulle förvärva ifrågavarande område för ett preliminärt överenskommet pris av 75 öre per kvadratmeter. Under förut sättning att kommunens förvärv av egendomen komme till stånd hade kommunen åtagit sig att till verkstadsområdet framdraga vissa vatten- och avloppsledningar samt vägar. Sedermera hade det emellertid visat sig, att ägaren till ifrågavarande egendom icke velat till kommunen försälja den del av egendomen, varå verkstadsområdet skulle förläggas. Det hade därför blivit nödvändigt för kronan att direkt av markägaren förvärva den för verkstaden erforderliga marken, vilket skett till ett pris av 70 öre per kvadratmeter. I och med att kommunen icke lyckades förvärva egendomen hade emellertid även kommunens utfästelser i fråga om framdragandet av ledningar och vägar förfallit. Kostnaderna härför komme i stället att åtminstone till stora delar åvila kronan. För ändamålet beräknades ett belopp av omkring 100,000 kronor bliva erforderligt.

Av det anförda framgår, att vissa förändringar i hitintills fastställda planer för anordnandet av den centrala torpedverkstaden ansetts erforderliga. Det av marinförvaltningen och försvarsväsendets verkstadsnämnd i sådant hänseende nu framlagda förslaget innebär dels inhiherandet av viss planerad verkstadsbyggnad dels ock en med hänsyn till grund- och bottenförhållandena ändrad förläggning och utformning av en del av verkstadens byggnader. I anslutning härtill har föreslagits utbyggnad av anläggningen genom anläggande av båthamn m. m., varjämte förordats en komplettering av båtmaterielen och verkstadsutrustningen. Vad sålunda föreslagits finner jag mig böra biträda. Förslagets genomförande nödvändiggör emellertid ytterligare medelsanvisning. Härtill kommer, att kostnaderna för markförvärv, vägarbeten m. m. visat sig överstiga de beräknade samt att priserna på materiel och arbetskraft stigit sedan de ursprungliga kostnadsberäkningarna verkställdes. I

ärendet verkställd utredning giver vid handen, att, utöver hittills anvisade medel, ett belopp av 1,200,000 kronor erfordras för torpedverkstadens färdigställande. Av angivna belopp, som torde böra äskas å tilläggsstat till innevarande budgetår, böra emellertid de 175,000 kronor, som erfordras för anskaffning av båtmateriel och verkstadsutrustning, redovisas över driftbudgeten. I det föregående (punkten 1) har jag föreslagit äskande av sistnämnda belopp. I övrigt erforderliga medel, 1,025,000 kronor, torde böra anvisas såsom kapitalinvestering i försvarsväsendets fastighetsfond under samma anslagsrubrik som det förut för innevarande budgetår uppförda anslaget för Byggnader för central torpedverkstad.

Under återopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Byggnader för central torpedverkstad* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41, anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 1,025,000.

[6.] **28 g. Ombyggnadsarbeten m. m. vid Stockholms örlogsstation, reservationsanslag.** Genom beslut den 24 mars 1938 erhöll chefen för marinen i uppdrag att i samråd med chefen för försvarsstaben och chefen för marinförvaltningen verkställa ytterligare utredning enligt vissa närmare angivna grunder rörande plats i Stockholms skärgård för förläggning av Stockholms örlogsstation och örlogsvarv, ävensom att avgiva det förslag i ämnet, vartill utredningen kunde föranleda.

Med skrivelse den 24 januari 1939 överlämnade chefen för marinen utredning i ärendet. I samband därmed hemställdes, att åtgärder måtte vidtagas för en reglering av förhållandena vid örlogsbasen genom förflyttning av densamma till angiven plats i Stockholms skärgård enligt ett i utredningen framlagt förslag. Denna hemställan har emellertid hitintills icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

I skrivelse den 15 april 1941 har nu *marinförvaltningen* frambållit, att efter genomförande av 1936 års försvarsordning och under nu rådande försvarsberedskap behovet av ökade förläggings- och matsalsutrymmen samt större expeditions- och skollokaler på Skeppsholmen för Stockholms örlogsbas såväl ur hygienisk som tjänstgöringssynpunkt gjort sig alltmera gällande. Marinförvaltningen vore visserligen principiellt av den uppfattningen, att minsta möjliga kostnader borde nedläggas på Skeppsholmen, innan frågan om örlogsbasens bibehållande därstädes eller förflyttning till annan plats avgjorts, men ämbetsverket ansåge dock, att vissa åtgärder omedelbart måste vidtagas för att tillgodose det mest trängande behovet av utrymmen. En på anmodan av chefen för marinen verkställd utredning hade givit vid handen, att genom ianspråktagande av vissa tjänstebostäder samt omdisposition av en del expeditionslokaler en förbättring av förläggings- och expeditionsutrymmena ävensom erforderliga utrymmen för sjökrigsskolan skulle kunna erhållas. Genom uppförande av en ny skolbarack skulle ökade lokaler för

mauskapsskolorna kunna erhållas, varjämte genom tillbyggnad av matsalen med en provisorisk träbyggnad skulle kunna åstadkommas förbättrade utrymmen för utspisning. Samtliga de föreslagna åtgärderna kunde dock enligt ämbetsverkets mening endast provisoriskt lösa lokalfrågorna på Skeppsholmen. Under åberopande av vad sålunda och i övrigt anförts hemställde marinförvaltningen om anvisande av ett belopp av 235,000 kronor för vidtagande av de i skrivelsen angivna åtgärderna.

Sedermera har *chefen för marinen* i skrivelse den 19 april 1941 — i samband med att frågan om en förflyttning av Stockholms örlogsbas upptagits till förnyad behandling — förordat mera vittgående åtgärder för ett provisoriskt tillgodoseende av lokalbehovet på Skeppsholmen. Chefen för marinen har därvid av anförda skäl funnit åtgärder nu böra vidtagas för att bringa flottstationsfrågan till en lösning. Efter undersökning av de möjligheter som för närvarande kunde tagas under övervägande har marinchefen ansett sig böra framlägga två olika alternativ, betecknade I och II, till förläggningsfrågans ordnande. Enligt alternativ I, vilket förordas av marinchefen, föreslås en utflyttning i tre olika etapper av örlogsstationen och örlogsvarvet, allt i väsentlig överensstämmelse med det år 1939 ingivna förslaget. Med hänsyn till att utflyttningen under alla förhållanden komme att draga viss tid bleve det emellertid enligt chefens för marinen åsikt nödvändigt att, även om beslut om utflyttningen omedelbart fattades, vidtaga vissa i skrivelsen närmare angivna provisoriska åtgärder för avhjälpande av bristerna i de nuvarande lokalförhållandena. — Alternativ II bygger på den förutsättningen, att beslut om en utflyttning tills vidare anses böra uppskjutas. I sådant fall måste enligt chefen för marinen de provisoriska åtgärder med avseende å förläggningen å Skeppsholmen, som föreslagits i samband med alternativ I, göras mer permanenta och därutöver vissa angivna byggnadsföretag komma till utförande.

De provisoriska byggnadsåtgärder, som av chefen för marinen föreslagits enligt alternativ I, innefatta jämväl de arbeten, för vilka marinförvaltningen i förenämnda skrivelse den 15 april 1941 äskat medel.

Kostnaderna för ett genomförande av de av chefen för marinen förordade provisoriska åtgärderna för förbättrande av förläggningsförhållandena på Skeppsholmen hava av marinförvaltningen beräknats till 720,000 kronor. De olika byggnadsföretagen samt kostnadernas fördelning å desamma framgå av nedanstående tablå.

Tablå

över beräknade kostnader för vissa kompletteringsarbeten på Skeppsholmen.

	Kronor
1. Kolskjulet på Kastellholmen ombygges till proviantförrådshus	175,000
2. Arméns intendenturförråd omändras till sjukvårds-, sängper- sedels- och beklädnadsförråd; alternativt förhyras lokaler för nämnda ändamål i Stockholm	74,000
3. En ny skolbarack uppföres	30,000

	Kronor
4. Ändringar vidtagas i staketets sträckning	1,000
5. Bibliotek och läsrum anordnas i marketenteribygnadens övre våning	14,300
6. Idrottsplats anordnas på Skeppsholmen, varvid kompasspaviljongen flyttas	20,000
7. Badinrättningen omändras	17,000
8. Chefens för marindistriktsstabens allmänna avdelning boställe omändras från expeditionslokaler till lägenhet för verkstadsingenjören	12,000
9. Verkstadsingenjörens bostad omändras till expeditionslokaler för marindistriktschefen	5,000
10. Äldste instruktionsofficerens boställe i Östra boställshuset omändras till lokaler för marindistriktsläkaren och ögonläkaren ..	40,000
11. Chefens för ingenjördepartementet lägenhet, Långa raden nr 1, omändras från expeditionslokaler till lokaler för sjökrigsskolan	20,000
12. Hantverkaskasernen ombygges till expeditionsbyggnad för kompanichefen m. fl.	46,500
13. Kasern III ombygges dels för utvidgning av sjukvårdslokalerna samt dels för ökning av förläggingsutrymmena	61,900
14. Kasern III tillbygges för ökande av matsalsutrymmet	78,600
15. Kasern I ombygges delvis för förläggingsändamål	14,500
16. Kasern II omändras för att bereda ökat förläggingsutrymme	35,000
17. Diverse planeringsarbeten	25,000
Oförutsedda kostnader	49,800
	Summa kronor 720,000

Av de i tablån upptagna arbetena äro de under punkterna 3, 8, 9, 10, 11, 12 och 14 antecknade samt av oförutsedda kostnader 2,900 kronor upptagna i marinförvaltningens skrivelse den 15 april 1941.

Chefens för marinen skrivelse den 19 april 1941 utmynnar i en hemställan *dels* att Kungl. Maj:t måtte i princip besluta, att Stockholms örlogsbas skall förflyttas från Stockholm i enlighet med alternativ I och att för påbörjandet av utflyttningen erforderliga medel må ställas till förfogande, *dels ock* att ett belopp av 720,000 kronor måtte anvisas för genomförande av de enligt samma alternativ förordade provisoriska åtgärderna för förbättrande av lokalförhållandena å Skeppsholmen. Framställningen har tillstyrkts av överbefälhavaren över rikets försvarskrafter.

I förevarande sammanhang får jag vidare anmäla en av *marinförvaltningen* i skrivelse den 15 april 1941 gjord framställning om medelsanvisning för förbättring av skjutbanan å Skeppsholmen och uppförande av en för örlogsvärvet avsedd garagebyggnad. Härom inhämtas av skrivelsen i huvudsak följande:

Vid Stockholms örlogsstation funnes på Skeppsholmen en mindre kort-hållsskjutbana, som redan före den nuvarande beredskapens inträdande och

än mer under nuvarande förhållanden visat sig vara för liten. Tidigare av stationsmyndigheterna gjorda framställningar angående en utvidgning hade med hänsyn till ovissheten angående den framtida förläggningen av örlogsstationen fått anstå. Med skrivelse den 22 januari 1941 hade emellertid befälhavande amiralen i Ostkustens marindistrikt hos marinförvaltningen gjort förnyad hemställan om medel till den ifrågasatta utvidgningen och moderniseringen av banan. Ärendet hade varit föremål för utredning av arméförvaltningens fortifikationsstyrelses skjutbaneofficer, som funnit en bättre och större korthållsbana än den nuvarande primitiva anläggningen ur utbildnings- och säkerhetssynpunkt ofrånkomlig. Kostnaderna för banans iordningställande beräknades belöpa sig till 52,500 kronor. I detta belopp vore emellertid icke inräknat någon kostnad för ersättning av det av brandsyn utdömda garage, som måste rivas, för att lämna plats för den föreslagna utökningen av skjutbanan. Kostnaden för ett dylikt garage, avsett för 4 st. lastbilar, beräknades belöpa sig till 20,000 kronor.

Då en tillfredsställande utbildning av all militär personal i handvapnens bruk vore ett ofrånkomligt krav och tillräckligt omfattande men även betryggande åtgärder måste vidtagas för att åvägabringa denna utbildning, funne marinförvaltningen att grundad anledning föreläge, att, oavsett den i framtiden planerade förflyttningen av örlogsstationen, nu hemställa om medel till den av stationsmyndigheterna föreslagna utvidgningen av banan och förbättringen av skyddsanordningarna.

Under åberopande härav hemställde marinförvaltningen om anvisande av ett belopp av $(52,500 + 20,000 =) 72,500$ kronor för skjutbanans förbättring och den nya garagebyggnadens uppförande.

Behovet av förbättrade lokalförhållanden på Skeppsholmen har på senare tid gjort sig allt mer gällande. Såväl beträffande förläggning och förrådsutrymmen som även i fråga om expeditions- och skollokaler äro bristerna påfallande. Bristerna sammanhånga till stor del därmed, att till dess frågan om ett utflyttande av örlogsbasen vunnit sin lösning, med mera kostsamma åtgärder för förbättrande av lokalförhållandena på Skeppsholmen ansetts böra anstå. De därav följande olägenheterna hava emellertid under rådande beredskapsperiod framträtt i allt större grad. Helt naturligt har också den utvidgning av personalorganisationen, som under senare tid beslutats för flottans del, medfört ytterligare krav på lokalutrymmen för personal och expeditioner.

Chefen för marinen har nu, i anslutning till att han återkommit med förslag om utflyttning av örlogsstationen, jämväl hemställt om medelsanvisning för ett provisoriskt tillgodoseende av de mest trängande behoven av förbättrade lokalförhållanden på Skeppsholmen.

Frågan om örlogsstationens bortflyttande från Skeppsholmen anser jag mig icke böra i detta sammanhang upptaga till dryftande. De redan föreliggande utredningarna rörande möjligheten och lämpligheten av en dylik åtgärd böra enligt min mening icke göras till föremål för till ytterligare omprövning förrän frågan om den blivande försvarsorganisationens omfattning tagit mera fast form.

Däremot anser jag i likhet med chefen för marinen det vara erforderligt, att i avvaktan på slutligt ståndpunktstagande till örlogsstationens framtida

förläggingsplats de provisoriska åtgärder för den nuvarande förläggnings förbättrande vidtagas, vilka av chefen för marinen ansetts nödvändiga att genomföra vare sig beslut om utflyttning redan nu fattas eller frågan fortfarande skjutes på framtiden. Mot de för dessa åtgärder beräknade kostnaderna synes anledning till erinran icke föreligga. Dock vill jag påpeka, att det i kostnadsberäkningarna upptagna beloppet, 74,000 kronor, för omändring av arméns intendenturförråd på Skeppsholmen till sjukvårds-, sängpersedels- och beklädnadsförråd för örlogsstationen blir erforderligt endast i den mån andra lokaler kunna disponeras för intendenturförrådet. Då praktiska skäl tala för att byggnaderna på Skeppsholmen i första hand utnyttjas för stationens behov, anser jag mig dock böra räkna med att en dylik lösning kan ske. Jag tillstyrker fördenskull, att hela det för de föreslagna åtgärderna angivna beloppet, 720,000 kronor, ställes till förfogande för ändamålet.

I samband härmed torde medel böra äskas av riksdagen jämväl för genomförande av den förbättring av skjutbanan på Skeppsholmen, varom marinförvaltningen i skrivelse den 15 april 1941 hemställt. Kostnaderna här för hava beräknats till 52,500 kronor, vartill kommer ett belopp av 20,000 kronor för uppförande av ett nytt garage i stället för det nuvarande bristfälliga garage, som måste rivas för att lämna plats för skjutbanan.

Det för samtliga ifrågavarande åtgärder av marinförvaltningen beräknade medelsbehovet uppgår i enlighet med det anförda till (720,000 + 52,500 + 20,000 =) 792,500 kronor, vilket belopp emellertid synes kunna avrundas till 790,000 kronor.

Under återopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Ombyggnadsarbeten m. m. vid Stockholms örlogsstation*
å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisa
ett *reservationsanslag* av kronor 790,000.

[7.] 28 h. **Modernisering av vissa marinens verkstäder m. m., reservationsanslag.** Under förevarande punkt hava sammanförts en del likartade anslagsfrågor, avseende modernisering eller nybyggnad av vissa verkstäder vid Stockholms örlogsvarv samt Vaxholms och Karlskrona fästningar. Samtliga här avsedda anskaffnings- och byggnadsåtgärder har jag ansett vara av sådan vikt, att jag funnit mig böra tillstyrka medelsäskande hos riksdagen i nedan angiven omfattning för deras genomförande. De i ärendena framlagda kostnadsberäkningarna hava hitintills icke varit föremål för översyn inom 1940 års militära byggnadsutredning. Jag förutsätter emellertid, att sådana granskning sker innan dispositionsbeslut beträffande medlens användning fattas.

De under förevarande punkt sammanförda anslagsfrågorna äro följande:

a) **Modernisering av artilleriammunitionsverkstäderna vid Stockholms övlogsvarv.** I sin skrivelse den 5 oktober 1940 angående vissa anslagsäskanden å tilläggsstat för innevarande budgetår har marinförvaltningen hemställt om medelsanvisning för modernisering av artilleri-

ammunitionsverkstäderna vid Stockholms örlogsvarv. Örlogsvarvets resurser i angivna hänseenden hade nämligen under rådande förhållanden befunnits otillräckliga, varför transporter från andra verkstäder och förråd i stor utsträckning måst tillgripas. För att avhjälpa detta missförhållande vore det nödvändigt att i vissa avseenden modernisera och utvidga förefintliga, till varvet anknutna anläggningar. Kostnaderna härför hade av marinförvaltningen beräknats till 325,000 kronor.

Försvarsväsendets verkstadsnämnd har i yttrande den 5 mars 1941 framhållit bland annat följande. Nämnden hade tillsatt en särskild kommitté, i vilken ingått jämväl inom marinförvaltningen, Stockholms örlogsvarv och Vaxholms fästning verksam personal, med uppgift att granska och bearbeta ett av chefen för artilleridepartementet vid örlogsvarvet framlagt förslag till modernisering av artilleriammunitionsverkstäderna. Denna kommitté hade funnit de föreslagna åtgärderna efter vissa ändringar lämpliga och nödvändiga för att verkstadsanläggningarna skulle kunna fylla sin uppgift. Kommittén hade emellertid ansett den av marinförvaltningen begärda anslagssumman vara i knappaste laget, särskilt med hänsyn till att viss ytterligare maskinutrustning syntes erforderlig. Verkstadsnämnden, som för egen del biträdde kommitténs mening, ville därjämte framhålla att svårigheten att hålla kostnaderna inom den av marinförvaltningen angivna ramen vore förklarlig jämväl med hänsyn till att såväl byggnads- som maskinpriser avsevärt stigit, sedan det ursprungliga förslaget av marinförvaltningen uppgjorts.

För egen del finner jag en modernisering av ifrågavarande artilleriammunitionsverkstäder böra komma till stånd inom ramen för de av marinförvaltningen beräknade kostnaderna. För ändamålet torde sålunda böra avses ett belopp av 325,000 kronor.

b) Modernisering av tygverkstäderna m. m. i Vaxholms fästning. I nyssberörda skrivelse den 5 oktober 1940 har marinförvaltningen hemställt om medelsanvisning för modernisering av tygverkstäderna i Vaxholms fästning med tillhörande apteringsverkstad. Ämbetsverket har till stöd härför åberopat, att underhållet av kustfästningarnas alltmer ökade materiel under de senaste åren icke kunnat helt verkställas vid fästningarnas tygverkstäder, varför privata verkstäder måst anlitas. För Vaxholms fästnings vidkommande hade emellertid privata verkstäder med tillräcklig kapacitet och yrkeskicklig personal icke funnits att tillgå inom fästningsområdet eller dess omedelbara närhet. En ökad kapacitet hos fästningens tygverkstäder måste därför anses som ofrånkomlig. En modernisering av verkstäderna borde jämväl ske med hänsyn till att desamma vore omoderna och dåligt utrustade samt icke uppfyllde nutida krav på rationell drift och hygien. Marinförvaltningen har på grund härav föreslagit, att en utbyggnad av vissa i skrivelsen angivna verkstäder måtte komma till stånd, därvid samtidigt en komplettering av verkstadsutrustningen borde äga rum. Härjämte har föreslagits, att den inom fästningen belägna apteringsverkstaden med hänsyn till faran för luftangrepp borde erhålla en lämpligare förläggning. Verkställd utredning hade givit vid handen, att kostnaderna för samtliga erforderliga arbeten

och nyanskaffningar kunde beräknas till 520,000 kronor, därav å apteringsverkstaden belöpte 151,000 kronor och för övriga verkstäder 369,000 kronor.

Försvarsväsendets verkstadsnämnd har i yttrande över denna framställning den 16 april 1941 funnit det önskvärt, att de befintliga verkstäderna moderniserades med avseende å teknisk utrustning och sanitära förhållanden samt i viss utsträckning tillbyggdes. Nämnden har vidare framhållit, att nämnden i samråd med marinförvaltningen och kommandanten i Vaxholms fästning uppgjort preliminära ritningar till vissa i yttrandet angivna moderniserings- och anläggningsarbeten å ifrågavarande verkstäder med undantag av apteringsverkstaden. Dessa arbeten ha av nämnden kostnadsberäknats till 422,000 kronor.

Sedermera har *marinförvaltningen* i skrivelse den 22 april 1941 framhållit, att en efter samråd mellan ämbetsverket och verkstadsnämnden tillsatt kommitté till marinförvaltningen inkommit med förslag rörande anordnandet av apteringsverkstaden i Vaxholms fästning, kostnadsberäknat till 370,000 kronor, vilket förslag tillstyrkts såväl av verkstadsnämnden som statens ammunitionsnämnd. I anslutning härtill har marinförvaltningen anfört, att då de verkställda utredningarna utvisade, att en ändamålsenlig utökning av reparations- och underhållskapaciteten i tygverkstäderna vid fästningen icke kunde erhållas för mindre kostnad än 422,000 kronor och då ändamålet med den tillämnade apteringsverkstaden icke kunde uppnås med mindre det av förenämnda kommitté uppgjorda förslaget till utbyggnad komme till utförande, marinförvaltningen ansåge sig böra med ändring av sitt i skrivelsen den 5 oktober 1940 gjorda medelsäskande hemställa, att för moderniseringsåtgärdernas genomförande ett belopp av $(422,000 + 370,000 =)$ 792,000 kronor måtte ställas till ämbetsverkets förfogande.

Den i ärendet förebragta utredningen torde giva vid handen, att en ändamålsenlig utbyggnad av tygverkstäderna i Vaxholms fästning, däri inbegripet anordnandet av en ny apteringsverkstad, icke är möjlig inom ramen av den av marinförvaltningen ursprungligen beräknade kostnaden. Jag har därför funnit mig böra förorda, att de vid den förnyade utredningen i ärendet uppgjorda kostnadskalkylerna läggas till grund för medelsäskandena i förevarande hänseende. Hos riksdagen torde sålunda för ändamålet böra äskas ett belopp av 792,000 kronor.

c) Modernisering av tygverkstäderna i Karlskrona fästning. I skrivelse den 28 december 1940 har marinförvaltningen anmält behov av modernisering jämväl av tygverkstäderna i Karlskrona fästning för tillgodo-seende av kustartilleriets underhålls- och reparationstjänst och har marinförvaltningen i anslutning därtill hemställt, att ett belopp av 490,000 kronor måtte ställas till förfogande för utförande av vissa i skrivelsen närmare angivna byggnads- och inredningsarbeten.

I utlåtande den 21 februari 1941 har *försvarsväsendets verkstadsnämnd*, som på platsen verkställt undersökning rörande förhållandena, framhållit, att kustartilleriets reparationsmöjligheter på grund av de befintliga lokalernas ålder och små utrymmen ej vore tillfyllest samt att de i den mån kust-

artillerimaterielen ökades bleve alldeles otillräckliga. Nämnden ansåge de av marinförvaltningen föreslagna moderniseringsåtgärderna väl motiverade och de för åtgärdernas genomförande åskade medlen väl täcka behovet utan för stor marginal. Verkstadsnämnden finge därför tillstyrka det av marinförvaltningen framlagda förslaget. Vid granskning av föreliggande planlösning för en till uppförande föreslagen verkstadsbyggnad hade emellertid nämnden funnit att vissa detaljer behövde genomarbetas. Ehuru dessa detaljer hade ringa eller ingen inverkan på kostnaden för verkstadens uppförande ville nämnden ifrågasätta, huruvida icke det definitiva utformandet av planerna borde ske i samråd med nämnden.

1940 års militära byggnadsutredning har i utlåtande den 1 april 1941 anført, att utredningen funnit de av marinförvaltningen förordade åtgärderna på ändamålsenligaste och billigaste sätt tillgodose kustartilleriets behov av underhåll och reparation av materiel tillhörande Karlskrona fästning. I fråga om förenämnda verkstadsbyggnad har utredningen anført, att byggnadens planlösning borde kunna ske på mera ändamålsenligt sätt än upprättade ritningar angåve, varför utredningen funnit ett samarbete mellan marinförvaltningen och försvarsväsendets verkstadsnämnd rörande den definitiva utformningen av denna byggnad välbetänkt. De tekniska detaljerna i det av marinförvaltningen framlagda förslaget hade i övrigt icke givit utredningen anledning till erinran. I fråga om kostnaderna för förslagets genomförande förutsatte emellertid utredningen, att, därest verkstadsbyggnaden i dess slutliga utformning gäves högst den omfattning, som å företedda ritningar angivits, kostnaderna skulle kunna reduceras med 50,000 kronor och således för hela byggnadsprogrammet sänkas till 440,000 kronor.

Av det anförda framgår, att anordningarna inom Karlskrona fästning för kustartilleriets underhålls- och reparationstjänst för närvarande icke äro tillfredsställande. Jag finner det därför befogat, att medel ställas till marinförvaltningens förfogande för genomförande, i samråd med försvarsväsendets verkstadsnämnd, av de föreslagna moderniseringsarbetena. Med hänsyn till vad militära byggnadsutredningen i ärendet anført torde emellertid medelsbehovet för ifrågavarande ändamål kunna begränsas till 440,000 kronor.

d) Motorverkstäder i Vaxholms och Karlskrona fästningar. I sin förutnämnda skrivelse den 5 oktober 1940 har marinförvaltningen framhållit, att bilparkerna vid Vaxholms och Karlskrona fästningar under rådande beredskapsperiod avsevärt utökats. Arbetena med materielens underhåll hade blivit mycket omfattande, varför de inom fästningarna befintliga reparationsverkstäderna behövde utbyggas för att fylla sitt ändamål. Såväl ur beredskapssynpunkt som ur utbildningssynpunkt vore det enligt ämbetsverkets mening av största vikt, att fästningarna disponerade egna motorverkstäder av tillräcklig kapacitet.

I yttrande den 15 april 1941 har försvarsväsendets verkstadsnämnd, under framhållande att såväl i Vaxholm som i Karlskrona mycket små resurser för ifrågavarande underhållsarbeten finnes att tillgå vid privata motorverkstäder, ansett det nödvändigt att utbygga fästningarnas egna verkstäder i

sådan utsträckning, att de förmådde nödtorftigt täcka reparationsbehovet under ett beredskapstillstånd. Nämnden hade efter verkställda undersökningar i samråd med marinförvaltningen uppgjort preliminära ritningar för erforderliga verkstadsbyggnader, av vilka den till Vaxholms fästning förlagda kostnadsberäknats till 83,000 och den för Karlskrona fästning avsedda till 147,000 kronor.

Mot de för utbyggandet av motorverkstäderna i Vaxholms och Karlskrona fästningar beräknade beloppen synes icke föreligga anledning till erinran. För ändamålet torde sålunda böra hos riksdagen äskas en medelsanvisning av (83,000 + 147,000 =) 230,000 kronor.

För genomförande av i det föregående under a)—d) angivna moderniserings- och nybyggnadsåtgärder erfordras i enlighet med det anförda ett belopp av sammanlagt (325,000 + 792,000 + 440,000 + 230,000 =) 1,787,000 kronor.

Jag får således hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Modernisering av vissa marinens verkstäder m. m.* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 1,787,000.

[8.] **28 i. Elektrifieringsarbeten vid vissa marinens anläggningar, reservationsanslag.**

I en av överbefälhavaren över rikets försvarskrafter med tillstyrkande utlåtande den 25 januari 1941 insänd, den 3 i samma månad dagtecknad skrivelse har marinförvaltningen gjort framställning om anvisande av medel för elektrifieringsarbeten vid vissa marinens anläggningar och därvid anført i huvudsak följande. För sådana anläggningar, där erforderlig elektrisk energi alstrades av generatorer, drivna med brännolja, fotogen eller bensin, eller där belysnings- eller uppvärmningsanordningar utgjordes av fotogenlampor och fotogenkaminer, borde i syfte att inbespara flytande drivmedel anordnas anslutning till permanent elektriskt kraftnät. Av samma anledning borde till planerade och påbörjade fortifikatoriska arbeten, för vilkas bedrivande avsevärda kvantiteter bensin och brännolja eljest skulle erfordras, framdragas elektrisk kraft, varigenom även belysnings- och kraftfrågan för den färdiga anläggningen komme att lösas. Åtgärder borde även vidtagas för att vid marinens kustfästningar och kasernetablissemang m. m. anordna reservmöjligheter för den elektriska kraftförsörjningen. Marinförvaltningen hade igångsatt en utredning i syfte att utröna vid vilka anläggningar dylika elektrifieringsarbeten borde utföras. Sedan denna utredning slutförts vore det marinförvaltningens avsikt att framlägga fullständig elektrifieringsplan jämte kostnadsberäkningar. Som emellertid vid vissa, i en vid skrivelsen fogad förteckning närmare angivna anläggningar arbetena borde skyndsammast igångsättas, dels med hänsyn till försvarsberedskapen dels ur synpunkten av sparsamhet med flytande drivmedel och brännolja, hemställde marinförvaltningen om anvisande av förskottsmedel till ett belopp av 500,000 kronor för påbörjande av de mest brådskande elektrifieringsarbetena.

Sedermere har marinförvaltningen i skrivelse den 13 februari 1941, i an-

slutning till den vid förutberörda skrivelse fogade förteckningen, preciserat arten av de planerade elektrifieringsarbetena och samtidigt angivit den totala uppskattade kostnaden för dessa arbeten. Då planeringsarbetena nu vidare fortskridit, kunde marinförvaltningen specificera ytterligare några elektrifieringsarbeten, som snarast borde igångsättas. De sammanlagda kostnaderna för de arbeten, som sålunda vore färdigplanerade, beräknades enligt angiven specifikation till 1,005,000 kronor.

I ärendet har *statens industrikommission* den 22 april 1941 avgivit utlåtande och därvid framhållit, att den mängd koppar, som beräknades åtgå för elektrifieringsarbetena, icke föranledde till någon erinran mot marinförvaltningens framställning från kommissionens sida.

Ifrågavarande elektrifieringsarbeten anser jag, på de skäl myndigheterna anfört, böra komma till stånd snarast möjligt i den av marinförvaltningen i skrivelsen den 13 februari 1941 angivna omfattningen. Medel till dessa arbeten torde därför böra äskas å tilläggsstat till innevarande års riksstat. Mot de av marinförvaltningen gjorda kostnadsberäkningarna har jag icke funnit anledning till annan erinran än att medelsanvisningen torde böra avrundas till 1,000,000 kronor.

Jag får hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Elektrifieringsarbeten vid vissa marinens anläggningar* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 1,000,000.

[9.] **32 e. Förrådslokaler för artilleriammunition m. m., reservationsanslag.** I sin skrivelse den 5 oktober 1940 angående vissa anslag å tilläggsstat för budgetåret 1940/41 framhöll marinförvaltningen, att den anskaffning av artilleriammunition, torpeder, minor och annan teknisk materiel, varom marinförvaltningen i olika sammanhang gjort framställning, erfordrade uppförande av i skrivelsen närmare angivna förrådslokaler, för vilket ändamål marinförvaltningen hemställde om en medelsanvisning av tillhoppa 4,785,000 kronor.

Statens ammunitionsnämnd och *försvarsväsendets verkstadsnämnd* hava i yttranden över nämnda framställning förklarar, att ur de synpunkter nämnderna hade att företräda någon erinran mot det framlagda byggnadsförslaget icke vore att framställa.

I avgivet utlåtande i ärendet den 5 april 1941 har 1940 års byggnadsutredning anfört bland annat följande:

Utredningen hade beretts tillfälle taga del av ett omfattande utredningsmaterial för beräkningen av det av marinförvaltningen för förrådsbyggnadernas uppförande erforderliga beloppet. Av förråden, som dimensionerats efter tidigare vunna erfarenheter rörande erforderliga stuvningsytor för materialier och därav härledda bruttoytor m. m. för förrådsutrymmen m. m., avsåges en del göras fullträffsäkra, under det att övriga avsåges komma till utförande enligt utredningens standardtyper för förrådslokaler. Det hade icke varit möjligt för utredningen att på den korta tid, som stått till förfogande för granskning av det vidlyftiga materialet, i detalj undersöka, huru-

vida de däri upptagna förrådsytorna vore nödvändiga eller om de kunde minskas. Såvitt av handlingarna framginge syntes emellertid reservutrymmen vid de föreslagna lokalerna i vissa fall hava tilltagits väl rikligt. Det torde därför kunna förväntas, att ett närmare detaljstudium av utrymmesbehovet i avsikt bland annat att i möjligaste mån begränsa sagda behov komme att resultera i en minskning av förrådsytorna. Enligt uppgift vore det emellertid av militära skäl synnerligen angeläget att ifrågavarande byggnadsföretag igångsattes snarast möjligt. Utredningen ansåge sig i nuvarande läge icke kunna ingå på ett dylikt detaljstudium, varför utredningen tillstyrkte ett med omkring 20 procent reducerat och sålunda till 4,000,000 kronor begränsat anslag. Om det senare skulle visa sig att detta belopp oaktat iakttagande av all sparsamhet skulle vara för knappt, borde marinförvaltningen efter samråd med utredningen äga att till Kungl. Maj:t inkomma med framställning om erforderligt tilläggsanslag.

Under återopande av vad sålunda anförts har byggnadsutredningen tillstyrkt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att, under förutsättning att anskaffning av den materiel, varför förråden vore avsedda, i av marinförvaltningen begärd omfattning komme till stånd, till förrådslokaler för nämnda materiel m. m. anvisa ett reservationsanslag av 4,000,000 kronor.

De förrådslokaler om vilka här är fråga avses för förvaring av olika slag av materiel, till vars anskaffande medel antingen redan ställts till förfogande — genom anvisning från förskottsstaten för försvarsväsendet m. m. eller med anlitande av anslag å riksstaten — eller ock i tidigare sammanhang äskats hos riksdagen. Då tillgängliga förrådslokaler av lämplig beskaffenhet icke förslå för den nytillkommande materielens förvaring, synes intet vara att erinra mot att erforderliga förrådslokaler nybyggas. Av 1940 års militära byggnadsutrednings utlåtande i ärendet framgår, att någon detaljgranskning av det av marinförvaltningen framlagda byggnadsprogrammet ännu icke kunnat genomföras men att en minskning av de tilltänkta förrådslokalernas omfattning syntes utredningen möjlig, varigenom kostnaderna skulle kunna nedbringas till 4,000,000 kronor. Med hänsyn till att den materielanskaffning, varmed marinförvaltningen räknat, icke torde komma att genomföras i full utsträckning, synes det vara möjligt att än ytterligare nedbringa kostnaderna för de erforderliga förrådslokalerna. Jag finner mig därför böra föreslå, att ett till 3,500,000 kronor begränsat belopp för ändamålet äskas av riksdagen.

Under återopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Förrådslokaler för artilleriammunition m. m.* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 3,500,000.

[10.] 32 f. Gasskyddsförråd och gasskyddslaboratorier för kustartilleriet, *reservationsanslag*. I förenämnda skrivelse den 5 oktober 1940 framhöll marinförvaltningen, att, sedan kustfästningarna och Gotlands kustartilleriförsvar nu

mera försetts med erforderliga mängder gasskydds- och saneringsmateriel, kravet på förvaringsutrymmen blivit av annan betydelse än tidigare, då gasskyddsutrustningen varit relativt obetydlig. Varje fästning (motsvarande) borde därför äga tillgång till centrala gasskyddsförråd och centrala gasskyddslaboratorier, varjämte borde inrättas ett antal lämpligt belägna mindre sektionsförråd. För utförande av erforderliga anordningar erfordrades enligt marinförvaltningens beräkningar tillhoppa 398,000 kronor.

Försvarsväsendets verkstadsnämnd, som inhämtat uppgifter i ärendet från försvarsväsendets kemiska anstalt, har i yttrande den 8 april 1941 understrukit betydelsen av att ändamålsenliga gasskyddsförråd och laboratorier komme till uppförande i enlighet med marinförvaltningens förslag med vissa av kemiska anstalten förordade mindre jämkningar.

För egen del finner jag det vara en angelägenhet av vikt, att erforderliga förrådslokaler uppföras för förvaring av den för kustartilleriet avsedda gasskyddsmaterielen. Ävenså finner jag det välbetänkt, att förenämnda gasskyddslaboratorier komma till utförande. Jag får därför tillstyrka, att medel äskas hos riksdagen för ifrågavarande ändamål. Mot de verkställda kostnadsberäkningarna synes anledning till erinran icke föreligga. Jag förutsätter emellertid, att kostnadsberäkningarna göras till föremål för översyn inom 1940 års militära byggnadsutredning, innan dispositionsbeslut i ärendet fattas.

Under återopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Gasskyddsförråd och gasskyddslaboratorier för kustartilleriet* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 398,000.

[11.] **32 g. Förrådsbyggnad för skyddssvep, reservationsanslag.** Till främjande av handelsfartygs förseende med skyddsanordningar mot minsprängning anvisade 1939 års urtima riksdag (proposition nr 25, skrivelse nr 35) å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 under tionde huvudtiteln ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor. Anslaget avsåg att möjliggöra statens medverkan till bestridandet av kostnaderna för anskaffande av skyddssvep och dessas anbringande å fartygen.

Genom brev den 3 november 1939 ställde Kungl. Maj:t (handelsdepartementet) anslaget till kommerskollegiets förfogande att av ämbetsverket disponeras för därmed avsett ändamål. I samband därmed bemyndigades marinförvaltningen att för en kostnad av högst 750,000 kronor omedelbart anskaffa viss materiel att användas till skyddsanordningar mot minsprängning å handelsfartyg enligt i brevet meddelade bestämmelser, varjämte kommerskollegium anbefalldes att till marinförvaltningen på rekvisition i mån av behov för angivna ändamål från förenämnda anslag utbetala högst 750,000 kronor.

I skrivelse den 13 februari 1941 har *kommerskollegium* framställt vissa erinringar i fråga om dispositionen av de genom förenämnda beslut till

marinförvaltningens förfogande ställda medlen. Kommerskollegium har därvid bland annat framhållit, att marinförvaltningen använt tillhopa 70,500 kronor däraf såsom bidrag till kostnad för uppförande av en byggnad för förvaring av viss del av den anskaffade skyddsmaterielen. I anslutning därtill har kommerskollegium anfört, att förenämnda anslag vore avsett för handelsflottans del och icke för att marinen med medel från anslaget skulle kunna uppföra förrådshus, som — även om det temporärt användes för förvaring av viss del av de för handelsfartyg avsedda paravanerna med tillbehör — i sista hand komme marinen tillgodo.

Under återopande av vad sålunda anförts har kommerskollegium underställt frågan Kungl. Maj:ts prövning och därvid föreslagit, att marinförvaltningen måtte anbefallas att till kollegiet återställa det belopp, som svarade mot den del av kostnaderna för förrådshuset, för vilken marinförvaltningen beretts ersättning från anslaget.

I utlåtande i ärendet den 10 mars 1941 har *marinförvaltningen* — under erinran, att ämbetsverket enligt förenämnda beslut den 3 november 1939 ägde att, efter samråd med kommerskollegium, meddela anvisningar om skyddsanordningarnas beskaffenhet, förvaring, vård och användning — beträffande de uppförda förrådslokalerna anfört bland annat följande:

I skrivelse till kommerskollegium den 12 december 1939 meddelade marinförvaltningen, under återopande av förenämnda nådiga brev den 3 november 1939, att beställning av skyddsmaterielen verkställdes, samt redogjorde för den plan, som uppgjorts för densamma uppläggande i förråd m. m. Härvid uttalade ämbetsverket, att, utöver de direkta materielkostnaderna, cirka 650,000 kronor, erforderliga kostnader för besiktning, uppläggning i förråd m. m. borde åsättas materielen vid utlämnandet till vederbörande rederier; och avsåg ämbetsverket att återkomma härtill, sedan erfarenhet härom vunnits. Vidare föreslog marinförvaltningen, att skötseln och vården av materielen skulle omhändrhas av respektive varvschefer och depåchef och att kostnaderna härför, åtminstone för det dåvarande, borde bestridas av till marinförvaltningens förfogande ställda underhållsanslag. I anslutning till ovan nämnda anskaffnings- och leveransplan beordrade marinförvaltningen vederbörande varvschefer och depåchef att mottaga materielen. Sedan varvschefen vid Stockholms örlogsvärf den 15 februari 1940 anmält, att plats för diverse minsvepningsmateriel, bland annat ett större antal beställda paravaner, icke kunde beredas inom tillgängligt utrymme, anmodades varvschefen att för en beräknad kostnad av 127,000 kronor låta uppföra förrådshus med lastbrygga på angiven plats, varvid kostnaderna med hälften eller 63,500 kronor skulle bestridas av medel, som jämlikt förenämnda nådiga brev den 3 november 1939 ställdes till marinförvaltningens förfogande för skyddsanordningar mot minsprängning. Varvschefen anmälde sedermera, att på grund av prisstegringar m. m. anslaget skulle komma att överskridas med 14,000 kronor. Marinförvaltningen ställde med anledning härav ytterligare detta belopp till förfogande, varav 7,000 kronor från sagda medel för skyddsanordningar.

Med anledning av kommerskollegii uttalande, att sålunda uppfört förrådshus för minsvepningsmateriel endast temporärt skulle komma till användning för förvaring av för handelsflottan avsedda paravansvep — och i sista hand komma marinen tillgodo — vill marinförvaltningen framhålla, att för närvarande ett stort antal dylika svep förvaras i marinens förråd under det

att ett fåtal svep utlämnats till handelsfartyg. Vid krigstillfälle, då det kan antagas att handelsfartyg i större utsträckning än hittills utrekvirerar dylik materiel, kommer givetvis nu disponerat förrådsutrymme att i viss mån kunna disponeras för annat ändamål, men marinförvaltningen vill framhålla, att det är absolut nödvändigt att, intill dess så sker, bereda den nu anskaffade ömtåliga paravanmaterielen lämpliga förvaringsplatser, varförutan dess funktionsduglighet skulle äventyras.

Av det sålunda anförda framgår, att beredande av lämpliga förvaringsplatser för anskaffad paravanmateriel direkt betingats av det marinförvaltningen lämnade uppdraget att vid behov kunna ställa lämplig materiel till handelsflottans förfogande för beredande av skydd mot minsprängning. Med anledning härav får marinförvaltningen hemställa, att kommerskollegii skrivelse icke måtte föranleda någon annan Kungl. Maj:ts åtgärd än att, för så vitt det kan anses vara erforderligt, marinförvaltningen lämnas bemyndigande att från medel, avsedda för anskaffande av paravaner m. m. för handelsfartyg, bestrida jämväl erforderliga utgifter för materielens förvarande.

Riksräkenskapsverket har i utlåtande den 29 mars 1941 anført bland annat följande:

Vad beträffar det i handlingarna omnämnda beloppet å 70,500 kronor, som marinförvaltningen uppger sig hava disponerat för uppförande av ett förrådshus, finner riksräkenskapsverket uppenbart, att det förenämnda för anskaffning av paravaner m. m. avsedda anslaget icke kan disponeras till utvidgning av marinens förrådsbyggnader. För byggnadsändamål avsedda medel anvisas numera å kapitalbudgeten. Därest marinens förrådsutrymmen icke varit tillräckliga för förvaring av handelsflottans paravaner, hade marinförvaltningen bort hos Kungl. Maj:t göra framställning om medel för anskaffning av nya förrådsutrymmen. Kommerskollegii framställning torde alltså så tillvida böra bifallas, att marinförvaltningen bör anbefallas till kommerskollegium återbetala 70,500 kronor för att tillgodoföras förenämnda anslag.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att marinförvaltningen för förvaring inom Ostkustens marindistrikt av diverse minsvepningsmateriel låtit för en kostnad av 141,000 kronor uppföra ett förrådshus med lastbrygga. För kostnadernas bestridande har ämbetsverket anlitat *dels* ett belopp av 70,500 kronor av förenämnda reservationsanslag å 1,000,000 kronor till främjande av handelsfartygs förseende med skyddsanordningar, *dels ock*, enligt vad jag under hand inhämtat, ett belopp av likaledes 70,500 kronor av vissa medel, som för anskaffning av bland annat minsvepningsmateriel ställts till marinförvaltningens förfogande genom beslut den 11 augusti 1939 från det av riksdagen till särskild materielanskaffning för budgetåret 1939/40 anvisade reservationsanslaget å 10,000,000 kronor. Det torde vara uppenbart, att förenämnda för materielanskaffning avsedda medel icke bort tagas i anspråk för uppförande av ifrågavarande förrådsbyggnad; frågan om densamma uppförande hade bort i vanlig ordning underställas Kungl. Maj:ts prövning för anvisande av erforderligt belopp å kapitalbudgeten. Av den i ärendet förebragta utredningen synes emellertid framgå, att behov förelegat att uppföra förrådsbyggnaden ifråga. Jag finner mig därför böra förorda, att medel äskas av riksdagen för täckande av de med byggnadens uppförande förenade kost-

naderna. Medlen ifråga synas böra anvisas såsom kapitalinvestering i försvarsväsendets fastighetsfond, marinförvaltningens delfond därav. Med anlitande av de sålunda äskade medlen torde sedermera förenämnda båda anslag böra tillgodoföras de belopp, varmed anslagen för ifrågavarande ändamål belastats.

Jag får således hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Förrådsbyggnad för skyddssvep* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 141,000.

[12.] 32 h. **Ordnande av vattenförsörjningen i Fårösund, reservationsanslag.** I skrivelse den 28 maj 1940 gjorde *marinförvaltningen* framställning om anvisande av medel för ordnande av vattenförsörjningen vid Gotlands kustartillerikår. Marinförvaltningen hänvisade därvid till en av riksdagens militieombudsman den 1 mars 1940 till Kungl. Maj:t avlåten skrivelse, däri militieombudsmannen anmält av honom vid en den 8 februari 1940 förrättad inspektion vid kåren gjorda iakttagelser i fråga om, bland annat, vattenförsörjningen.

Med berörda skrivelse den 28 maj 1940 överlämnade marinförvaltningen vidare ett av aktiebolaget Vattenbyggnadsbyrån och värmeingenjören vid marinförvaltningens fortifikationsavdelning upprättat förslag till utbyggnad av vattenledning i Fårösund, gående ut på att ett centralt vattenledningsverk skulle anordnas. De sammanlagda kostnaderna för anläggningen beräknades till 215,000 kronor. För förvärv av den mark, varest vattentäkten vore belägen, erfordrades därjämte ett belopp av 10,000 kronor. Marinförvaltningen, som ansåge, att flygvapnets anläggningar i Fårösund borde anslutas till den planerade vattenledningen, beräknade ett belopp av 20,000 kronor erforderligt härför, varjämte räknades med ett ytterligare belopp av 8,000 kronor för borring av en eller annan brunn utöver det antal, varmed räknats i förslaget, för att tillgodose det genom denna anslutning ökade vattenbehovet.

Under hänvisning till vad sålunda förekommit hemställde marinförvaltningen, att Kungl. Maj:t måtte för ändamålet anvisa ett belopp av (215,000 + 10,000 + 20,000 + 8,000 =) 253,000 kronor.

I avgivna yttranden hava överbefälhavaren över rikets försvarskrafter och chefen för marinen tillstyrkt framställningen.

Sedermera har marinförvaltningen i skrivelse den 11 november 1940 på anförda skäl förnyat sin i skrivelsen den 28 maj 1940 gjorda framställning.

I sin skrivelse den 19 oktober 1940 angående medelsbehovet under kapitalbudgeten för budgetåret 1941/42 har vidare *flygförvaltningen* anmält, att vattnet i de brunnar, som begagnats vid flygvapnets anläggningar i Fårösund, vore förorenat, samt att utbyte måste ske av vattenledningsrör och cisterner m. m. ävensom hemställt om ett anslag av 40,000 kronor för avhjälpande av de påtalade bristerna.

Över de sålunda föreliggande framställningarna har 1940 års militära byggnadsutredning den 4 april 1941 avgivit infortrat utlåtande och härvid anført i huvudsak följande:

Det synes utredningen uppenbart, att det planerade, främst för kustartillerikåren avsedda vattenverket borde anordnas så, att det tillgodosåge jämväl vattenbehovet för flygvapnets byggnader i Fårösund. Vid sådant förhållande komme av allt att döma det sammanlagda vattenbehovet att överstiga 300 kubikmeter per dygn. För tillgodogörande av så stor vattenmängd fordrades emellertid vattendomstolens medgivande. Enligt vad utredningen inhämtat komme vattendomstolen att för ärendets prövning kräva utredning om bland annat grundvattentillgångens storlek. Kostnaderna för en undersökning härav kunde beräknas till omkring 10,000 kronor. Under förutsättning att undersökningen skulle visa, att vattentäkten borde förläggas till den föreslagna platsen, hade utredningen i huvudsak intet annat att erinra mot den föreslagna anläggningen än att rörnätet, ej minst med hänsyn till brandsläckningsbehov, borde utbyggas med större dimension på huvudledningen än vad som föreslagits. I fråga om kostnaderna för den föreslagna anläggningen syntes två redan befintliga djupbrunnspumpar kunna användas för den nya vattentäkten, varigenom en besparing av 5,000 kronor kunde vinnas. Ytterligare brunnar utöver de i förslaget beräknade syntes icke erforderliga, varför de 8,000 kronor som marinförvaltningen beräknat härför kunde inbesparas. Den slutliga kostnadssumman borde följaktligen nedskrivs med 13,000 till 240,000 kronor. Även om vissa prisstegringar å material och arbete inträffat, borde detta belopp väl förslå både för undersökning av grundvattentillgången och anläggningens utbyggande enligt den föreliggande planen med huvudledning av den grövre dimension, som utredningen förordat, och med anslutning till flygvapnets övningsplats samt inberäknat kostnader för marklösen, helst som senare upprättade kalkyler utvisat, att anslutningen till flygvapnets ledningsanläggning betingade en kostnad av allenast 10,000 kronor. Kostnaderna för omläggning och reparation av ledningssystemet inom flygvapnets övningsplats beräknade utredningen till 15,000 kronor, vadan hela kostnaden för vattenverk och ledningssystem m. m. för kustartillerikåren och flygvapnets förläggning i Fårösund kunde beräknas uppgå till 255,000 kronor. Utredningen ansåge, att jämväl arbetena med ledningsnätet för flygvapnets byggnader borde utföras under marinförvaltningens ledning.

Byggnadsutredningens utlåtande utmynnar i ett tillstyrkande, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för markförvärv, anläggning av vattenverk och utbyggnad av vattenledningssystem m. m. för ordnande av vattenförsörjningen vid Gotlands kustartillerikår och flygvapnets övningsplats i Fårösund i huvudsaklig överensstämmelse med det avgivna förslaget, dock med iakttagande av vad utredningen anført i fråga om anläggningens utformning m. m., anvisa högst 255,000 kronor.

Av vad i det föregående anförts torde framgå, att det sätt, på vilket vattenförsörjningen vid de militära anläggningarna i Fårösund för närvarande är ordnad, ur många synpunkter är synnerligen otillfredsställande. Åtgärder för vattenförsörjningens förbättrande synas därför vara oundgängliga. Det

av marinförvaltningen framlagda förslaget att i sådant syfte anordna ett centralt vattenledningsverk synes innebära en god lösning av frågan. I enlighet med 1940 års militära byggnadsutrednings förslag bör därvid jämväl ledningssystemet inom flygvapnets anläggningar i Fårösund anslutas till det nya vattenledningsverket, i samband varmed erforderliga reparations- och omlägningsarbeten inom detta system böra verkställas. Den vattenmängd som anses erforderlig är av den storleksordning, att vattendomstolens medgivande till anläggningen måste inhämtas, innan arbetena med densamma kunna påbörjas. För tids vinnande och då de framlagda kostnadsberäkningarna i och för sig icke giva anledning till erinran, anser jag mig emellertid böra föreslå, att medel för ändamålet redan nu äskas av riksdagen. Då det torde böra åligga marinförvaltningen att ombesörja samtliga arbeten för vattenledningsverkets ordnande tillika med anslutningen till flygvapnets nuvarande ledningssystem, bör under förvarande anslag upptagas det för dessa ändamål sammanlagt beräknade beloppet, 240,000 kronor. Det för omläggning och reparation av ledningssystemet inom flygvapnets etablissement beräknade beloppet, 15,000 kronor, torde däremot böra anvisas som ett särskilt anslag under flygförvaltningens delfond av fastighetsfonden; härtill återkommer jag i det följande. Jag förutsätter emellertid, att marin- och flygförvaltningarna vid arbetenas utförande hålla nödig kontakt med varandra.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Ordnande av vattenförsörjningen i Fårösund* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 240,000.

[13.] **32 i. Varmbadinrättning och gymnastiksal m. m. vid Gotlands kustartillerikår, reservationsanslag.** I marinförvaltningens skrivelse den 18 oktober 1939 angående sjöförsvarets medelsbehov för budgetåret 1940/41 hemställde ämbetsverket, bland annat, om anvisande av ett belopp av 400,000 kronor, fördelat med hälften på vardera av budgetåren 1940/41 och 1941/42 för uppförande av varmbadinrättning samt gymnastik- och exercishus vid Gotlands kustartillerikårs förläggning i Fårösund. Till stöd för denna framställning anförde marinförvaltningen till en början, att de vid flygvapnets förläggningsplats i Fårösund befintliga varmbads- och gymnastiklokalerna ursprungligen ansetts kunna fylla behovet jämväl för kustartillerikåren. Sedermera hade det emellertid visat sig, att varmbadhuset vore otillräckligt för detta ändamål. Dessutom framhölls olägenheten, att badhuset saknade simhall. Vid angivna förhållanden ansågs en tidigare ifrågasatt moderniserig av badhuset icke böra komma till stånd utan borde i stället ett nytt varmbadhus uppföras. — I fråga om den för flygvapnets behov inrättade gymnastiksalen i Fårösund anfördes, att för kustartillerikåren erforderliga omklädningsrum, duschrum och rum för lärare icke kunde anordnas, samt att lokalen ej alltid

kunde få disponeras på för kåren lämpliga tider. Då gymnastiksalen med hänsyn till sin avlägsna belägenhet från kustartillerikåren vore mindre lämplig för kårens behov, ansågs en gymnastiklokal inom kårens område av tillräcklig storlek för utövande av inomhusidrott vara av behovet påkallad. — Kostnaderna för en byggnad, inrymmande såväl varmbadnrättning som gymnastiklokal, angåvos till 400.000 kronor.

Marinförvaltningens framställning i nämnda del föranledde icke någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Under erinran härom och med förmålan att behovet av förenämnda lokaliteter alltjämt kvarstode, har marinförvaltningen i sin skrivelse den 5 oktober 1940 angående vissa medelsbehov å tilläggsstat ånyo hemställt, att medel för uppförande av den i det föregående angivna byggnaden måtte ställas till förfogande. Med hänsyn till inträffade prisstegringar har marinförvaltningen i berörda skrivelse beräknat kostnaderna för byggnaden ifråga till 500,000 kronor.

I skrivelse den 4 juni 1940 har marinförvaltningen vidare hemställt, att medel måtte anvisas för anordnande av en tvättinrättning för Gotlands kustartillerikår i Färösund och därvid anfört följande:

Gotlands kustartillerikår saknar egen tvättinrättning. Dess tvätt har tidigare ombesörjts av tvättinrättningen vid Gotlands infanteriregemente i Visby, men då denna numera ej är i stånd att utföra kustartillerikårens tvätt och då dessutom transporter till och från Visby äro både långsamma och dyrbara, är behovet av möjlighet till tvätt i Färösund mycket trängande. De privata tvättinrättningarna äro för närvarande disponerade för arméns behov. Dessa inrättningar hava för övrigt mycket ringa kapacitet, varför någon större andel av tvätten i varje fall ej kan övertagas av dem. Marinförvaltningen har låtit verkställa utredning i ärendet, varvid det visat sig att en anläggning i en för marinens behov lämplig storlek kan utföras för en kostnad av omkring 100,000 kronor, däri inberäknade kostnader för maskiner och byggnad (monteringsfärdig träbyggnad, invändigt reveterad), allt i monterat skick, samt kostnader för vatten och avlopp m. m. I kostnaden ingår däremot icke värdet av ångpanna, då sådan förutsättes kunna utan särskild kostnad övertagas från örlogsvarvet i Stockholm, som förfogar över en be-
gagnad, men i gott stånd varande sjöångpanna. Tvättinrättningen avses kunna betjäna jämväl till Gotland förlagda sjöstyrkor och flygförband.

Under framhållande, att kustartillerikårens tvättfråga snarast borde vinna en tillfredsställande lösning och att riksdagens militieombudsman i skrivelse den 1 mars 1940 understrukit detta önskemål, hemställde marinförvaltningen, att ett belopp av 100,000 kronor måtte för ändamålet ställas till förfogande. Medelsäskandet har förnyats i förenämnda skrivelse den 5 oktober 1940.

Över marinförvaltningens i det föregående återgivna framställningar har, av given anledning, 1940 års militära byggnadsutredning den 22 april 1941 avgivit utlåtande och därvid anfört följande:

Efter därom gjord framställning har marinförvaltningen till byggnadsutredningen överlämnat förslag till bad- och sporthall vid Färösund, i vilken byggnad jämväl en tvättinrättning skulle inrymmas. Byggnaden hade av

marinförvaltningen kostnadsberäknats till 600,000 kronor, varav 117,000 kronor skulle komma på simhall med bassäng. Som skäl för uppförande av simhall har framhållits betydelsen av tillgång till simbassäng för att vintertid kunna sysselsätta truppen med vattensport varjämte åberopats, att simhallar finnes vid flottans badinrättningar i Karlskrona och Stockholm.

Vid granskning av detta förslag fann utredningen, att byggandet av simhall borde anstå i avvaktan på ett bättre statsfinansiellt läge. Däremot borde en varmbadinrättning bestående av tvagningsrum, bastu och duschar anordnas. Gymnastiksalen eller sporthallen hade enligt samma förslag givits en längd och bredd av respektive 43 och 24 meter fritt mått. Enligt utredningens mening borde dessa kunna utan olägenhet minskas till 42 respektive 21,5 meter. Även i övrigt fann utredningen att vissa förenklingar ifråga om byggnadens planlösning borde göras.

I anslutning till vad sålunda förekommit har marinförvaltningen låtit omarbota förslaget, mot vilket förslag utredningen i huvudsak intet har att erinra.

Kostnaderna för det omarbetade förslaget böra enligt utredningens mening beräknas till 410,000 kronor.

Under åberopande av vad sålunda anförts har byggnadsutredningen tillstyrkt äskande av ett belopp av 410,000 kronor för uppförande av varmbadinrättning, gymnastik- och exercishus (sporthall) samt tvättinrättning vid Gotlands kustartillerikårs förläggning i Färösund.

I likhet med marinmyndigheterna anser även jag, att åtgärder i syfte att bereda personalen vid Gotlands kustartillerikår tillgång till bad, gymnastik och idrott äro av behovet påkallade. Jämväl torde behovet av en särskild tvättinrättning i Färösund hava ådagalagts. På sätt byggnadsutredningen i sitt utlåtande anført torde emellertid vissa beskrningar av det av marinförvaltningen ursprungligen uppgjorda byggnadsprogrammet kunna vidtagas. Jag ansluter mig till vad utredningen i sådant avseende anført och beräknar kostnaderna för den föreslagna, för de ifrågavarande ändamålen gemensamma byggnaden till 410,000 kronor.

Jag hemställer sålunda, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Varmbadinrättning och gymnastiksal m. m. vid Gotlands kustartillerikår* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 410,000.

Flygförvaltningens delfond.

[14.] 40 g. **Utvidgning av Kvidinge flygfält, reservationsanslag.** Genom brev den 16 juni 1939 medgav Kungl. Maj:t, att flygförvaltningen finge för förvärv av mark för flygfält vid Kvidinge disponera ett belopp av högst 33,000 kronor av det av 1939 års lagtima riksdag för budgetåret 1939/40 anvisade reservationsanslaget av 876,200 kronor till vissa markförvärv.

I skrivelse den 7 april 1941 har flygförvaltningen med bifogande av en översiktskarta över flygfältet gjort framställning i fråga om utvidgning av detsamma och därvid — under erinran om Kungl. Maj:ts ovan berörda beslut — tillika anført bland annat följande:

Sedan på sin tid för ändamålet erforderlig mark inköpts, kvarstode av det enligt förenämnda brev för markförvärv disponibla beloppet tillhoppa 2,245 kronor. Med hänsyn till flygvapnets fortsatta utvidgning och den moderna flygplanmateriel, som tillkommit, hade emellertid Kvidinge flygfält visat sig för litet, varför en utvidgning jämlikt den bilagda översiktskartan vore ofrånkomlig. För inköp av ifrågavarande mark, belöpande sig till en areal av 4 hektar, hade anbud infordrats av ägarna. Dessa anbud, som ansåges skäligen jämlikt utlåtande av domänintendenten Carlheim-Gyllenskiöld, belöpte sig till ett belopp av tillsammans 8,700 kronor. För iordningställande av marken såsom flygfält beräknade flygförvaltningen en kostnad av 2,000 kronor för kulturarbeten, vartill komme 9,000 kronor för nedläggning av en kraft- och telefonledning i kabel. Sålunda erfordrades för den ifrågasatta utvidgningen av Kvidinge flygfält (8,700 + 2,000 + 9,000 =) 19,700 kronor, vartill borde läggas för avstyckningskostnader och för oförutsedda behov 1,300 kronor eller tillsammans 21,000 kronor.

Med anledning av vad sålunda anförts och under framhållande av angelägenheten att markköp snarast kunde avslutas och flygfältsarbetena igångsättas, har flygförvaltningen gjort framställning om anvisande av medel för inköp och iordningställande av 4 hektar mark att tilläggas Kvidinge flygfält, därvid flygförvaltningen — under förmälan, att å två särskilda av Kungl. Maj:t till ämbetsverkets förfogande ställda anslag till ordnande av Rinkaby flygfält funnes en besparing å 22,960 kronor 83 öre — hemställt om medgivande att för ändamålet få anlita, förutom förenämnda belopp om 2,245 kronor, ett belopp av 18,755 kronor av förberörda anslagsrest å 22,960 kronor 83 öre.

Såsom av det anförda framgår, är det med hänsyn till flygvapenorganisationens utökning och tillkomsten av modernare flygplanmateriel nödvändigt att Kvidinge flygfält utvidgas. Jag finner mig därför böra tillstyrka, att för ändamålet förvärvas det markområde av omkring 4 hektar, som finnes utmärkt å den handlingarna i ärendet bifogade översiktskartan. Mot flygförvaltningens beräkning av kostnaderna för markens iordningställande, nedläggning av kraft- och telefonledningar, avstyckningskostnader m. m. har jag icke funnit anledning till erinran. Den besparing, som uppstått å de tidigare till flygförvaltningens förfogande ställda medlen för förvärv av mark för flygfältet vid Kvidinge, synes lämpligen böra tagas i anspråk för nu ifrågavarande ändamål. Medelsbehovet för inköp och iordningställande m. m. av mark för utvidgningen uppgår därför till (21,000 — 2,245 =) 18,755 kronor, vilket belopp synes kunna avrundas nedåt till 18,500 kronor. Flygförvaltningens förslag att för bestridande av sistnämnda kostnad anlita befintliga besparingar å för annat ändamål avsedda anslag finner jag mig icke kunna förorda, utan synes beloppet ifråga böra äskas av riksdagen såsom ett särskilt reservationsanslag.

Jag får därför hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Utvidgning av Kvidinge flygfält* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisa ett *reservationsanslag* av..... kronor 18,500.

[15.] **40 h. Omläggning av vattenledningssystemet vid flygvapnets förläggning i Fårösund, reservationsanslag.** Under åberopande av vad jag i nu ifrågakommet avseende i det föregående under punkten 12 anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Omläggning av vattenledningssystemet vid flygvapnets förläggning i Fårösund* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 15,000.

Vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt behagar Hans Maj:t Konungen bifalla, samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

S. Högsell.